

GEOGRAPHICAL SCIENCES

УДК 91

АКТИВСЬКИЙ КАНЬЙОН - ПРИРОДНЕ ДИВО МИКОЛАЇВЩИНИ

Квацало Яна Павлівна,
Студентка

Власенко Руслана Петрівна,
Кандидат біологічних наук, доцент
Житомирський державний університет
ім. Івана Франка
м.Житомир, Україна

Вступ. У нашій країні дуже багато красивих місць, які варто відвідати хоча б раз у житті. Багато з них заворожують погляд і не дають повірити, що такі фантастичні природні дива знаходяться поруч з нами. Тому дослідження природних об'єктів Миколаївської області - актуальна тема для вивчення краєзнавства. Одним з таких див є урочище "Активський каньйон", що розташоване в селі Актове, Вознесенського району.

Активський каньйон - унікальне явище, абсолютно нетипове для жарких українських степів. Він один з найдревніших каньйонів Європи, що зформований з вулканічної породи. Утворився каньйон завдяки розлому гранітного щита, а вік скельної породи сягає більше чотирьох мільярдів років.

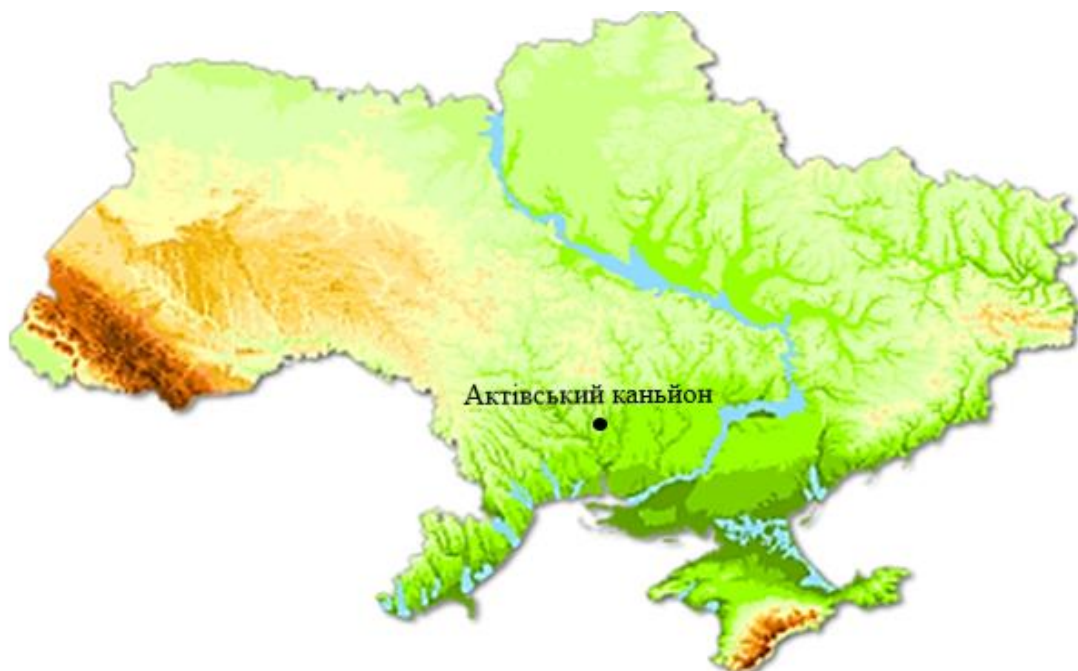
На перший погляд багато з нас можуть подумати, що цікавих та визначних місць у Миколаївській області не дуже то і багато. Однак, це не зовсім так. Миколаївська область багата на різноманітні цікаві об'єкти природи, які внесли вагомий внесок у збільшенні культурного надбання краю. Зазвичай, місцеві жителі областей України навіть не підозрюють, що їхня Батьківщина має видатні місця, які не поступаються закордонним своєю унікальністю, красою та віком [5].

Мета. Дослідження природного комплексу Актівського каньйону, його історії, фізико-географічної характеристики території, флори та фауни, а також динаміку туристичних потоків за останні три роки.

Матеріали і методи. При проведенні досліджень були використані, як методи емпіричних досліджень, так і теоретичних. Також були використані літературні та електронні джерела, які дали змогу краще освоїти дану тему.

Результати та обговорення. Актівський каньйон - це рідкісне природне формування лісової та водної екосистеми з поєднанням гранітних скель та валунів, що охоплює загальну територію більше ніж 250 гектарів. Розташований він поруч з селом Актове Вознесенського району (рис.1). Актівський каньйон є найстарішою євразійською ділянкою суші.

Винятковий комплекс Актівського каньйону, як і річка Мертвовод перебувають у складі національного природного парку «Бузький Гард», що створений у 2009 р. Актівський каньйон утворений річкою Мертвовод, що промила долину в гранітному щиті, що досягає 40-60 м – це приблизно 20-ти поверховий будинок. Вода майже "розрізала" стародавні каміння навпіл.

Рис.1 Місце розташування Актівського каньйону на карті

З геологічного погляду Актівський каньйон розташований в межах Вознесенського (Трикратського) гранітного масиву, що входить до Інгуло-

Інгулецького мегаблоку Українського щита. За літературними даними [4], породи кристалічного фундаменту Вознесенського масиву і, відповідно, Актівського каньйону виникли $2034,6 \pm 6,6$ млн років тому, що відповідає палеопротерозойській ері геологічної історії Землі.

Розмір зерен мінералів помітно неоднаковий. Досить часто трапляються порфіроподібні включення польових шпатів. Тому структуру порід можна охарактеризувати як нерівномірно-зернисту, порфіроподібну. У науковій літературі ці породи докладно описуються як кордієрит-гранат-біотитові та гранат-біотитові граніти.

В Актівському каньйоні такими породами складені прямовисні скелі, що височіють над дзеркалом води Мертвоводу. Вони розбиті численними субгоризонтальними і субвертикальними тріщинами, що мають як ендегенну, так і екзогенну природу. Тріщини розбивають єдиний масив порід на окремі блоки. По тріщинах, ніби коридорами надходять агресивні агенти атмосфери (кисень, вуглекислий газ, водяна пара) і, повільно взаємодіючи з мінералами порід, призводять до їх поступового руйнування. Не менший вплив здійснює добове і сезонне коливання температур. В результаті фізичного і хімічного вивітрювання кутаєстості порід знівельовалися і заокруглились. Тому складається враження, що скелі ніби складені із щільно прилягаючих одна до одної кам'яних подушок і матраців. Деякі окремість під дією сили тяжіння впали чи скотилися донизу, утворюючи в руслі річки живописні валуни. Деяким з них місцеве населення присвоїло власні назви.

На прилеглій до каньйону ділянці кристалічні породи палеопротерозою перекриваються відкладами палеогенової і неогенової систем. При цьому слід зазначити, що ні у самому каньйоні, ні на його верхній бровці цих відкладів немає. Вони були розмиті наступними ерозійними процесами і збереглися лише за кілька сотень метрів далі від нитки каньйону. Палеогенові відклади складені еоценовими пісками бучацької та мергелями київської світ. Неогенові відклади мають досить строкатий літологічний склад: глини, мергелі, піски, алеврити, органогенні і перекристалізовані вапняки тощо. Частина з цих відкладів, судячи

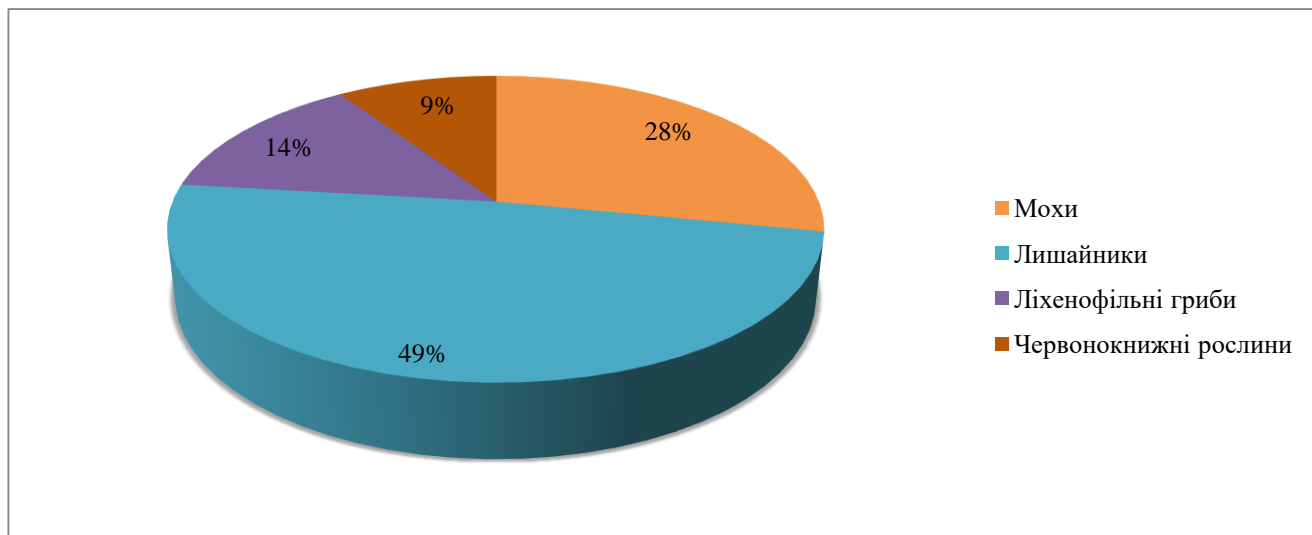
із фаціальних особливостей порід і систематичного складу скам'янілих решток, є свідками відступаючого і пересихаючого Сарматського моря. Цікавими є відклади пізнього неогену – пліоцену, які складені частково морськими (давнішими) і частково континентальними (пізнішими) відкладами. Якраз становлення континентальних умов стало початком формування сучасної річкової мережі, а, отже, і Актівського каньйону.

Актівський каньйон – це місце сповите легендами та приказками, тут кожний куточок дихає історією, яка нараховує навіть не тисячоліття, а мільйони років. Спочатку це були необжиті території, згодом наші пращури облаштовували на землях свій побут, захищали їх від нападників.

Скіфські правителі знаходили тут останнє пристанище, колись ця територія була священним релігійним центром Скіфії. Скіфи або скоти, населяли ці землі своєрідної степової краси, унікальної природи та історичних святинь. Кочові племена скіфів прийшли з Азії і витиснули кіммерійців, а значно пізніше держава скіфів скоротилася під натиском сарматів [3]. Цікаво, що назви багатьох річок та областей сучасної Східної Європи мають скіфсько-сарматське походження. Крім того, в цій долині займались похованням скіфських царів, від цього і походить назва річки Мертвовод. Багато легенд пов'язаних з назвою Актівського каньйону. Місцину називають "Долиною диявола", начебто тільки він міг так розкидати каміння [1]. А ще в народі каньйон має назву – «мініатюра Гранд каньйону». Він своїм виглядом нагадує знамениті на весь світ каньйони Північної Америки.

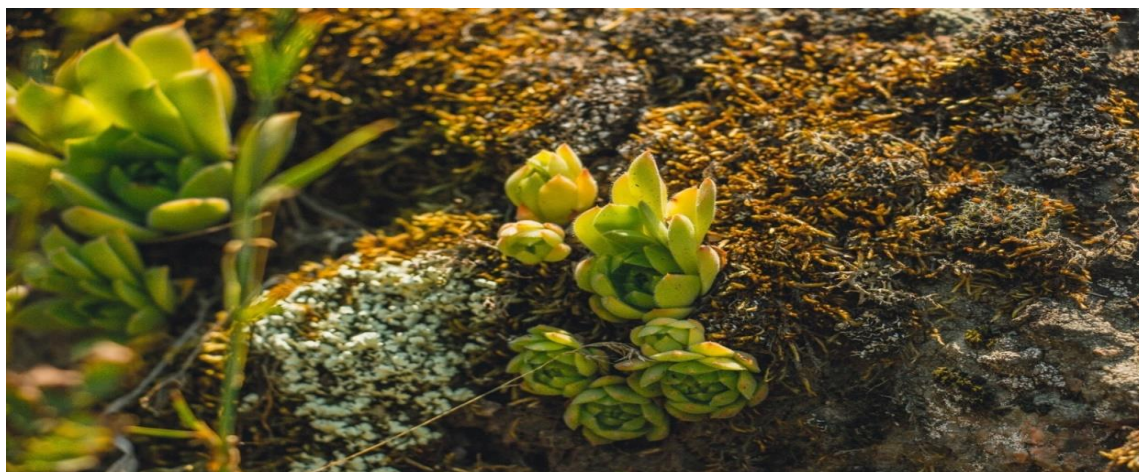
Флора та фауна Актівського каньйону багата на рідкісні види рослин (близько 900 видів) та тварин [6].

На діаграмі зазначено, що в рослинному покриві переважають лишайники, це пояснюється умовами клімату та ґрунтового покриву (рис.3).

Рис.2. Основна частина рослинного покриву Акті́вського каньйону

Систематично на території каньйону проводяться глибокі дослідження живої природи. Це пояснюється великою кількістю лишайників, червонокнижних рослин, ліхенофільних грибів та гніздування птахів на цій території. По деяких відомостях тут знаходиться близько 90 видів мохів. У свою чергу навесні або восени мох утворює своєрідний «килим», який змінює свій колір, через велику кількість видів, деякі навіть цвітуть. Мох росте прямо на камінні й сприяє появі рослин на ньому (рис.4).

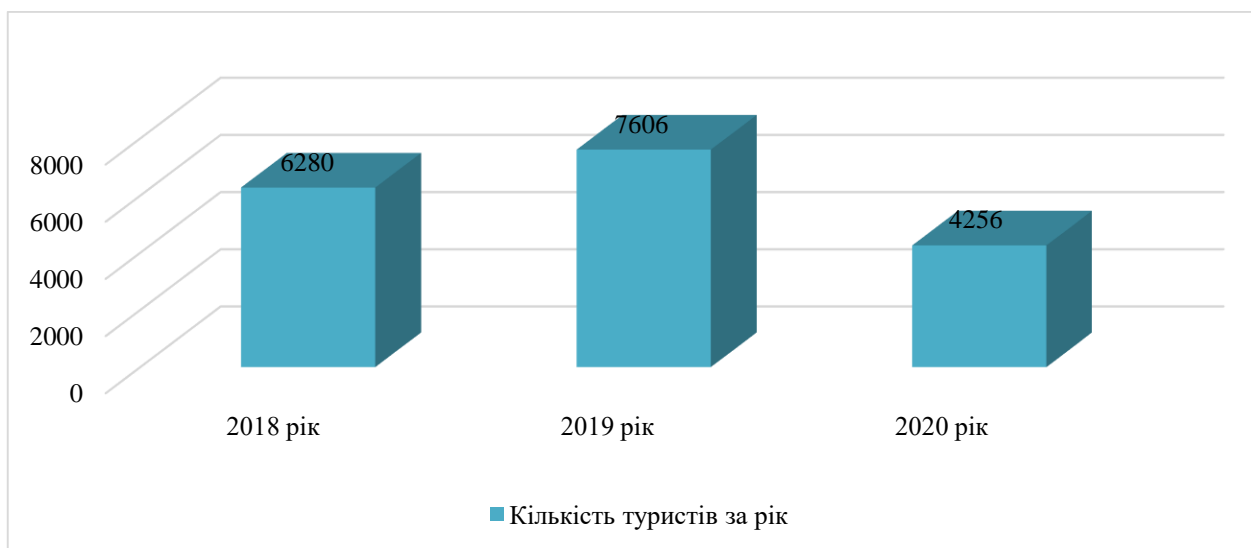

Рис.3. Ріст моху на валунах та утворення рослинності на ньому

Заразом не можна оминати різнотрав'я, яке стало домівкою для ящірок, черепах та вужів. Саме на цій території знаходиться основна популяція унікальної рослини – Мерингії бузької, яка має свої популяції лише у двох місцях по всьому світі, одним з них є Акті́вський каньйон.

Перебуваючи в списку "7-ми найкращих природних чудес України",

територія приваблює туристів та розкриває нові горизонти пізнання природного комплексу. Актівський каньйон відомий не тільки як визначна природна пам'ятка, але і як відомий туристичний район. Протягом року тисячі туристів відвідують каньйон, щоб побачити дивовижні краєвиди неприступних гранітних скель. Популярним серед туристів, в цій місцевості, став гірський туризм. Щороку прихильники скелелазіння та альпінізму приїжджають до найпопулярніших скель, які досягають 100 метрової висоти. Також впродовж останніх років, популярності набули кемпінги [2]. Але не дивлячись на позитивні аспекти розвитку рекреацій об'єкту, негативні є також. Проаналізовано динаміку туристичних потоків за останні три роки (2018, 2019, 2020) та з'ясовано, що у 2019 році кількість відвідування туристів зросла на 17%, що пояснюється стрімким розвитком інфраструктури та особливими природними умовами, що приваблюють туристів з багатьох країн світу, а у 2020 році спостерігалось зниження туристичних потоків на 44%, що пов'язано з пандемією на COVID - 19, яка спричинила глобальний збій у туристичній сфері діяльності (рис.5).

Рис. 4. Кількість туристичних потоків Миколаївської області

Висновки. В результаті дослідження опрацьовано літературу з даної проблематики. Доповнено відомості про рослинний та тваринний склад території. Досліджено фізико-географічні особливості Актівського каньйону,

що є унікальними та не мають аналогів в Україні. А також проаналізовано динаміку туристичних поків за останні три роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мірошніченко А. О. Актовський каньйон: ореол загадок і місце сили / Андрій Олександрович Мірошніченко. // Південна правда. – 2018. – №64. – С. 26.
2. Мірошніченко А. Миколаївщина: топ-8 найкрутіших локацій туристичного сезону-2020 [Електронний ресурс] / Алла Мірошніченко // Укрінформ. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3040550-mikolaivsina-top8-najkrutisih-lokacij-turisticnogo-sezonu2020.html>.
3. Дрізо В. Я. Козацькі поселення на Миколаївщині. Історія та легенди / Вікторія Яковлівна Дрізо. – Миколаїв: Можливості Кіммерії, 2001. – 56 с. – (Навч. посібник для вузів культури та мистецтва). – (ISBN 966-7676-11-0).
4. Уран-свинцевий ізотопний вік гранітів Вознесенського масиву (Інгульський мегаблок Українського щита). // Доп. НАН України. – 2016. – №8. – С. 79–84.
5. Актовський каньйон [Електронний ресурс] // Миколаївська обласна рада. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mk-oblrada.gov.ua/aktovskyy-kanyon>.
6. Гранітно-степове Побужжя (регіональний ландшафтний парк) [Електронний ресурс] // Туристична компанія «ТамТур». – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://tamtour.com.ua/hranitno-stepove-pobuzhzhia-rehionalnyi-landshaftnyi-park>.